

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

De les pintures murals romàniques, i especialment de les recentment descobertes a Santa Maria de Terrassa.

(Acabament)

l'hàbit de Sant Tomàs és per l'estil del d'un bisbe d'un baix relleu de Sant Miquel de Pavia del segle x al xi; vesteix alba, estola, dalmàtica, casulla i pali sembrat de creus. La forma de la casulla en punxa fins als peus i el pali són els dos elements que més caracteritzen l'època d'aquesta figuració, i perquè a l'ensem són els més visibles. Tal mena de casulla es veu en una Homelia del monjo Giacomo de la Biblioteca Nacional de París, en una estàtua del bisbe Sant Omodor, de Cremona, en un bisbe de la porta de Sant Lemo de Verona, totes del segle XII, i en un fresc de Sant Climent de Roma del segle XI, en dos bisbes del segle XIII, segons dibuixos publicats per En Puiggari, en el frontal dels bisbes de Tabèrnoles (fig. 8) del segle XIII del nostre Museu, en un Sant Sixt de l'antipendi d'aquest sant i de Sant Llorenç del de Vich, segle XI, en un mosaic de la Catedral de Cefalú del XII i en l'efigie tumbal esmaltada d'Ulger, bisbe d'Angers, del XII, que ostenta totalment la mateixa indumentària del nostre Sant Tomàs.

Respecte al *pallium*, se'n veuen de pareguts, un del segle XIII, dibuixat per En Puiggari, i tret del *Liber Feudorum Ceritaniae*, altre en una placa de marfil i figura de Sant Millan del segle XI i en la referida de Sant Sixt.

El nimbe del Crist actualment no crucifer, és groc, la cabellera

és roja, partida, segons la tradició, la barba quadrada i roja, el mantell també roig i ombrejat de negre, la túnica verd fosc, gairebé blava, el banc roig, el coixí blanc amb perfils negres, els dos llibres bistres i el coixí dels peus roig.

La figura del sant ostenta la casulla verd clar, el pali blanc amb les creus negres, la túnica cendrosa i l'alba blanca amb molts plecs perfilats de negre i el pel com el de Jesús.

La figura del diaca porta la túnica negra i roja, l'alba amb molts plecs blancs i el cabell com les altres dues. És imberbe.

Aquí es veuen, per tant, adoptats, gairebé en llur totalitat, els colors receptats per Theòfil en sa abans citada obra : ocre, blau i roig, verd, gris, blanc i rosa, o sigui els mateixos que donà també En Dionís en sa referida *Guia*.

Als peus del Pantocrator hi apareixen tres candelers a la dreta i quatre a l'esquerra. És evident que fan referència als set que va veure Sant Joan a la illa de Pathmos. L'Apocalipsis parla d'ells en el cap. I (pàgs. 12, 13 i 20) i en el cap II (pàg. 1). «I en mig dels set candelers d'or (vaig veure) a un semblant al Fill de l'Home, vestit amb una vestidura llarga i cenyit en els pits amb una cinta d'or» (pàg. 13). «Això diu el que té les set estrelles a la seva dreta i el que camina en mitg dels set candelers d'or» (pàg. 1). Emperò no seguí aquí el pintor exactament aquests textos : més aviat desenrotllà un poti-poti amb aquests textos i tres més del cap. IV (pàgs. 2, 3 i 5) : «Heus aquí un trono que estava posat en el Cel, i sobre el trono hi estava un assegut.» «I el que estava assegut, en l'aspecte, era semblant a una pedra jaspí i de sard; i al voltant del trono hi havia un arc-iris que a la vista semblava una esmeragda.» «I davant del trono, set llànties que cremaven, les quals són els set esperits de Déu.» O sigui dos assumptes distints : el Crist, dret, amb els set candelers, i el Pantocrator, vell, sedent, amb les set llànties.

Amb tot, s'ha de reconèixer que l'artista, seguint indubtablement les instruccions d'algun teòleg, fou amb això fidel a la tradició, ja que era el seu el model adoptat pels pintors bizantins. Així veiem aquesta inexacta interpretació en els dos assumptes, amb la barreja d'uns i altres textos, per als quals dona les respectives normes el citat monjo Dionís en sa referida *Guia* : «Sobre núvols el Crist, portant un trajo blanc i un cinturó d'or, té set estrelles a la mà dreta i una espasa de dos talls surt de sa boca. Al seu voltant, set llànties i una gran llum surt de sa persona.»

Altre : «Núvols. Damunt, el Pare Etern assegut, tenint a la mà un llibre tancat i segellat amb set segells. Un anyell de set corns

i set ulls sosté, amb dos peus, el llibre que porta el Pare Etern. Davant de son tron, set candelers encesos, la mar, i els tetramorfes evangèlics (els quatre signes dels Evangelistes) ordenats en cercol.» Aquesta és la interpretació que es veu a la *Biblia* de Sant Pere de Roda (fig. 9).

Aquesta mateixa interpretació la veiem en un mosaic del segle XI de la iglesia de Santa Pràxedes de Roma, on hi apareix l'Anyell místic sobre el Llibre Sant posat damunt d'un tron rodejat de set antorxes.

La Reial Casa posseeix una col·lecció de tapissos flamencs dedicats a l'Apocalipsis, i en un d'ells s'hi veu el Totpoderós voltat dels set candelers.

En un dels famosos gravats al boix, amb escenes de l'Apocalipsis, d'Albert Durer, datats al 1498, hi apareixen els set candelers en semicercle davant del Pantocrator vell, sentat damunt de l'arc-iris. I en un dibuix del segle XIII, de fra Guillem, publicat el darrer agost pel *Burlington Magazine*, s'hi veu també dret, amb els set candelers i duent a la mà esquerra les claus del Cel.

Un assumpte és, doncs, el de les set llànties i altre el dels set candelers; ja que el primer és originari del candelero jueu dels set braços, en el qual Beda hi vegé la figura dels set dons de l'Esperit Sant i la de Jesucrist amb les set Iglésies en les quals hi brilla l'esplendor septiforme del Sant Esperit. Així resulta del quart text (cap. I) de l'Apocalipsis : «Joan, a les set Iglésies que hi ha a l'Àssia... i dels set esperits que estan davant de llur tron i de Déu». Com una altra de les reminiscències jueves vivents en el culte catòlic, es veu, en una pintura al fresc de la catedral d'Auxerre, a Déu a la Glòria rodejat dels evangelistes i tenint a dreta i esquerra el candelabre dels set braços : és obra del segle XII.

D'ambdós orígens, cristià i jueu, és de creure que s'ha format, per tant, el model d'aquesta particularitat de les pintures de què parlo, de tradició llatí-bizantina : i sa significació més cristiana podem veure-la a l'analitzar alguns punts de vista pertinents que ens ofereix la litúrgia i certes particularitats de l'arqueologia sagrada. Prudenci posa en la boca del perseguidor de Sant Llorenç : Sé que en vostres reunions nocturnes les antorxes són portades per candelabres d'or.» El *Liber Pontificalis* enumera, en la notícia del Papa Silvestre, els dons oferts a les iglésies de Constantinoble : «*Candelabra aurichalca septem ante altaria quae sunt in pedibus...*» Diu En Peraté, que els ciris encesos que il·luminen les figures dels difunts que són al Cel, són un record de les antorxes amb què a la terra els

il·luminen i de les llums dels santuaris, tombes dels màrtirs : i això és signe d'honor de la Fe i de la Glòria celestial, com es veu en un fresc de la catacumba de Sant Xavier de Nàpols. La iconografia cristiana ens mostra sovint candelabres portant un ciri encès a quiscun costat d'un sant màrtir.

Aquest emblema no s'ha estès més enllà de Nàpols, diu el mateix Peraté; únicament es troba una vegada a Roma, en un epitafi del segle v. Tal aspecte es compagina amb altre que constitueix part del formulari litúrgic. Segons Dom Cabrol, consta que en el segle XI col·locaven aquests candelers en el paviment, com encara es practica a les iglésies orientals i en tots els monestirs, segons el grau de solemnitat d'alguns oficis. Vulgarment es designava sota el nom de festa de tres, cinc o set candelers. També diu Martigny que els candelers per a les misses solemnes són els que els acòlits, en nombre de set, tenien entre llurs mans, els quals els dipositaven en el sol, darrera de l'altar, o en el centre de la iglésia, o sobre la primera grada de l'altar. En el cant de l'Evangelí, quan pujava el diaca a l'ambó o trona, eren col·locats al seu voltant mentre cantava.

Sia com sia, resulta raríssima aquesta particularitat de la nostra pintura mural de Terrassa, especialment en la forma com en ella es presenta. Sols apareixen algunes referències, més o menys anàlogues, no a Espanya, a Roma; a la iglésia de Sant Llorenç extramurs i a l'absis de Sant Cosme i Sant Damià, hi ha representades en uns mosaics del segle VI algunes visions de l'Apocalipsis, i entre elles, una en el medalló central, en el qual hi apareix l'Anyell immolat, tenint repartits a dreta i esquerra els set candelabres místics. En altra iglésia, la de Rignano Flaminio, existeix una reproducció d'aquest assumpte canviat l'*Agnus Dei* per un bust colossal del Crist.

Tals reminiscències de l'Apocalipsis deuen tenir llur origen en el gran nombre de còpies manuscrites i il·lustrades que del segle X al XII es confeccionaren. Hasseloff diu, que si bé llavors eren molt rares a França, l'Espanya sola consagrà i concentrà ja totes ses forces a la il·lustració del susdit llibre místic.

Efectivament, en els nostres fons se'n guarden encara bastants, i pel que es refereix a Catalunya, tenim per exemple el de Girona, que en el f. 34 s'hi representa una gran cambra il·luminada per set candelabres que pengen del sostre, i en el f. 129, en el compartiment superior hi pengen del sostre set llànties com en la Bíblia de Sant Pere de Roda, el dibuix de la qual aquí s'ha publicat, també del segle X, lo mateix que l'Apocalipsis de la Seu d'Urgell.

Res, per tant, igual al cas de Terrassa.

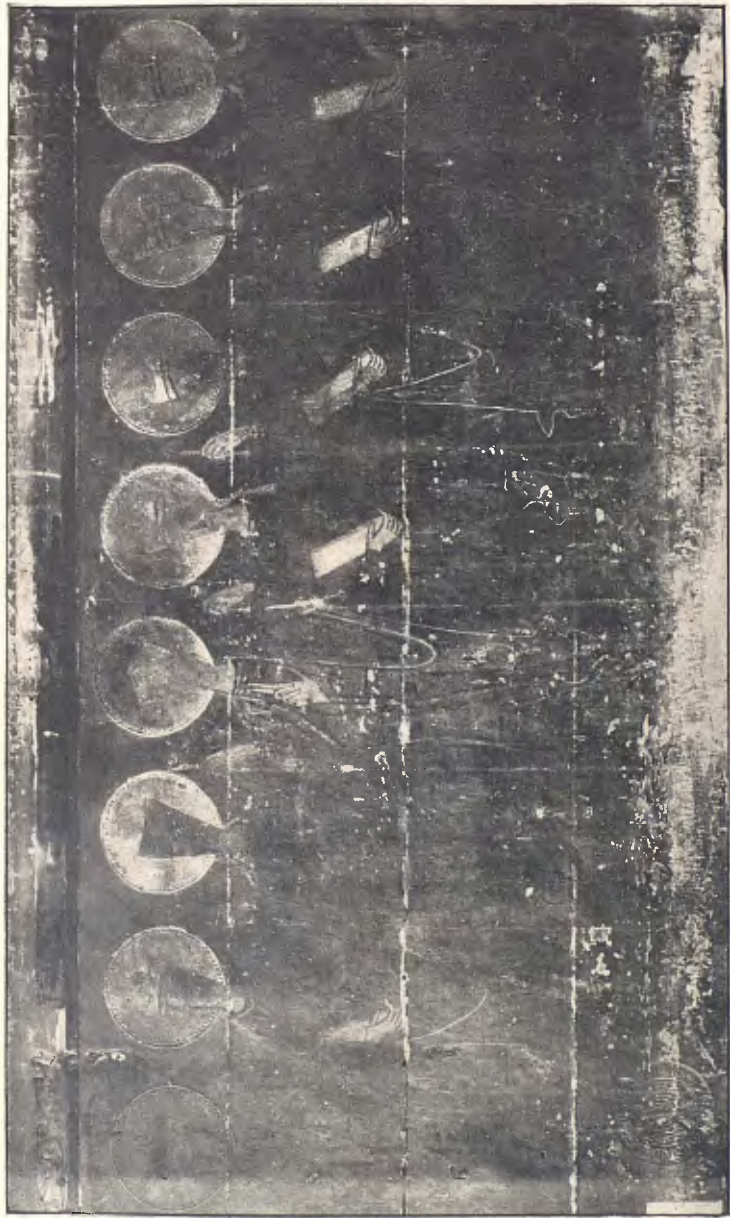

FIG. 8. — FRONTAL DE TABÉRNOLLES
Segle XIII

Clixé Mas

FIG. 10. — PANTURES MURALS DE SANTA MARIA DE TERRASSA

FIG. 13. — BÍBLIA DE SANT PERE DE RODA

Clixé E. Vilascca

Segle X

P. 54

FIG. 9. — BÍBLIA DE SANT PERE DE RODA

Segle X

Dibuix extret de *L'art barbre*, d'en S. i M.

P. 47

FIG. 11. — PINTURES MURALS DE SANTA MARIA DE BOHÍ
Segle XII

P. 52

FIG. 12. — PINTURES MURALS DE SANT MARTÍ DE FENOLLAR
Segle XII

Quant a la forma de tals candelers, amb tres peus i punxa per a clavar-hi el ciri o blandó en forma de cono allargat, el V *Exultet* del segle XII de la catedral de Salerno, conté alguns d'ells semblants.

I entrem ara en l'estudi dels assumptes pintats al dessota del que s'acaba d'analitzar : però abans, referiré la part de la tragèdia de Sant Tomàs de Cantòrbery, a què fan referència els tres episodis pintats en aquesta capella : a fi de fer-los més comprensibles i comprovar l'exactitud amb què el pintor els desenrotllà.

Als quaranta quatre anys del sant, volgué el rei Enric d'Anglaterra que aquest ocupés l'arquebisbat cantuariense; fou consagrat tal Tomàs Becket, rebent, demés, el pali concedit pel Papa Alexandre III. Per no accedir a certes pretensions del monarca, que ell entengué contràries a la Iglésia, va haver de deixar sos diocesans, i als sis anys, estant a França, Nostre Senyor li profetitzà, mentre celebrava la missa, que seria martiritzat, i quan al cap d'un any més se li alçà el desterro, i tornà a la seva diòcesi, altra vegada va disgustar-se el rei per sa integritat religiosa i enteresa. Un dia, davant de sos criats, maleïa el rei als que menjant de son pa, no el venjaven de tal home : la qual cosa, prenent-ho aquells al peu de la lletra i no com un exabrupte del ressentit rei, tractaren de matar a l'arquebisbe, creient fer un bon servei al monarca (fig. 10) i anaren amb soldats a la iglésia en què Tomàs Becket assistia a les Vespres, i segons el Reverend Albano Butler, compilador de l'hagiografia del sant, qui entre altres moltes obres consultà les dels contemporanis de Sant Tomàs, el referit diaca Eduard Grim, Joan de Salisbury i Herbert de Bosseham, els quatre joves que conspiraren per a matar-lo, anomenats Guillem Tracy, Hugon Morville, Ricard Briton i Reynaldos Fitz Orsen, als quals s'hi adjuntà en Reynald Roke amb gent armada, s'hi presentaren amenaçant-lo de mort si no aixecava l'entredit pel qual alguns per sa causa estaven excomunicats, a lo qual ell els respongué que això era cosa del Sant Pare. I aleshores, encarregaren ells a alguns eclesiàstics presents, poc afectes a l'Arquebisbe, que proceuessin que aquest no fugís; i el sant contestà, i ara copiaré les mateixes paraules d'En Butler, segons la traducció de l'anglès, que al 1791 féu En Josep Antoni Ortiz : «¿Pensáis que quiero huir? No; espero la muerte sin temor. Y mostrando o señalando con su mano la parte de cabeza que Dios le había revelado que le habían de romper, dijo, aquí, aquí es donde os espero.

«Diéronle, pues, en la cabeza primero con la espada : pero un Eclesiástico que a su lado estaba, llamado Eduardo Grime, que escribió después su vida, puso por medio su brazo, y casi se lo corta-

ron : pero aunque quebrado el golpe no dejó de alcanzar al Obispo, aun que levemente, pero sin que esto fuese capaz de hacerle apartar la cabeza, ofreciéndola de nuevo a Dios. Otros dos le dieron inmediatamente sobre ella con los que cayó en el pavimento cerca del altar de S. Benito, y estaba ya casi expirando cuando el quarto llamado Ricardo Briton, no se desdeñó de teñir sacrílegamente la espada en su sangre, le cortó la parte superior de la cabeza, y quebró la espada contra el suelo; entonces Hugon de Horsea sacó inhumanamente los sesos del Santo con la punta de su espada y les arrojó y esparció por el suelo.»

«El Cuerpo de Santo Tomás fué primeramente sepultado en la parte inferior de la Iglesia; pero a poco tiempo sacado y puesto en una Urna suntuosa a la parte oriental de ella. Eran tales las oblatas y dones que allí se rendían, que abundaba la Iglesia toda de riquezas más que los Príncipes, pues la menor parte de ellas eran de oro puro, guarnecidas de piedras preciosas, como nos aseguran Lambarte y Wievez. La mayor de todas sus alhajas era un gran diamante que había regalado el Rey Luis de Francia. Las piedras mármoles que había ante su urna están en el día gastadas y con agujeros de la continuación de peregrinos que a su tumba oraban. Su urna misma o depósito le describe de este modo Juan Stow : «es toda de piedra y de la altura de un hombre, encima una caja de madera, dentro de la que se contiene una de hierro en que se encierran los huesos de Santo Thomás Beket, como también el cráneo con la hendidura de su cabeza y la pieza cortada de la calavera puesta en el mismo sitio. La obra de madera al exterior está cubierta de planchas de oro, damasco y brocado guarnecido de broches, imágenes, ángeles, cadenas, piedras preciosas y muchas y grandes perlas orientales, de cuyo depósito recogidos los despojos llenan en joyas de oro de un precio inestimable, dos cestas muy grandes, una de las cuales seis u ocho hombres no pueden hacer más que sacarla de la Iglesia con trabajo. Todas las cuales fueron tomadas por el Rey para sus propios usos; y los huesos de Santo Thomás por mandato de Lor Cromwell fueron reducidos a cenizas en Septiembre del año de 1538, el 13 de Enrique VIII.» Su camisa de silicio se muestra todavía en un relicario del Colegio de ingleses en Douai : una parte muy pequeña en la Abadía de Liexa : un hueso de su brazo en la Iglesia mayor de Santa Waldetrudis en Mons : su cáliz en el gran Monasterio de Monjas de Burburgo : su Mitra y algunos paños empapados de su sangre en la Abadía de San Bertin en San Omer : y vestidos suyos en otros muchos Monasterios, de los Países

baxos, y en otras partes.» — (D'Al. Butler, *Vidas de los padres, mártires y otros principales Santos...*, XII, 510-512.)

Anem ara, davant de quiscun d'aquests tres episodis del sant, a veure la conjunció que hi ha entre el recit dels mateixos i ço que l'artista, amb la cooperació de l'entès en ciències eclesiàstiques, deixà pintat a Santa Maria de Terrassa.

A l'esquerra de l'espectador apareix la relatada escena de la invasió dels enemics del sant, anant aquest vestit de cerimònia, car, com hem vist, fou sorprès al temple durant les Vespres. Dels cinc personatges, el primer, començant per l'esquerra, és el diaca Eduard, el qual, amb expressió compassiva, presència les amenaces de mort que a l'arquebisbe fan tres dels conjurats.

La túnica del diaca és groga i tatxonada de cícrcols rojos com els d'un Sant Agustí d'un manuscrit del segle XII, i llarga fins als peus, a l'estil de la túnica de cerimònia dels segles XII i XIII. I la casulla del sant és groga i roig fosc, túnica vermella, pali blanc amb creus, mitra vermellenca i bàcul llis groc amb travessers i cap de dragó. Dels dos que l'escometen assenyalant-lo com a objecte de ses ires, un d'ells imberbe i altre barbut, el primer va nu des de la cintura per amunt i el segon amb la camiseta roja com l'altre imberbe que intenta desenvainar l'espasa per a ferir al sant, veient-se emperò contingut per la forta mà del personatge barbut. Tots tres porten les cames cobertes : els dos primers amb mitges roges, i el tercer de color gris, ostentant els dos situats més al fons, esperons amb punxa de llança.

La mitra, al primer cop d'ull apar tenir les puntes damunt de les orelles : aquesta disposició, segons alguns arqueòlegs, té d'atribuir-se a la poca traça dels artistes que pretenent fer visible sa forma a l'accentuar-se amb dues puntes, representaren la mitra de perfil. Reussens presenta a l'efecte cinc mitres d'altres tantes miniatures per a demostrar l'evolució de ses puntes laterals a la forma actual, considerant a la primera, apareguda al segle XII, com una convencionalitat de l'artista contra la disposició real i ordinària, i les lleis de la perspectiva, per a indicar les puntes frontal i occipital. Amb tot, pot ésser aquesta forma una derivació dels mugrons que abans del segle XI començaren a pronunciar-se en el bonet rodó que portaven els bisbes, subjectat amb una bena al front, els extrems del quals, dits fanons o infules, penjaven pel darrera, com actualment. Sigui com vullga, aquesta forma és molt general en els segles XI, XII i XIII, segons pot veure's en la figura de Sant Sixt d'un antipendi del segle XI del Museu de Vich; en un *Exultet* italià de la Bibliote-

ca nacional de París, a la citada figura tombal del bisbe Ulger d'Angers, en alguns del frontal de Tabèrnoles aquí publicat, i en la figura de Sant Germà, bisbe de París, totes del segle XII, i en una pintura del XIII de la capella de Sant Silvestre de Roma.

De bàculs com el d'aquesta figuració se'n troba un a l'*Album* d'En Puiggari, amb idèntiques ratlletes horitzontals, del segle XIII, en dita efígie d'Ulger i en un manuscrit de Sant Agustí i un *Exullet*, ambdós del segle XII.

Aquesta mena de camisetes ratllades dels soldats de tals pintures les portaven els homes d'armes dels segles XII al XIV, i eren de pell o teixit tupit de seda, replè de filassa de cotó. La loriga o cota de malla cobria tal camisol, dit gambesó i gamberó; «Et d'un Gambesson ert estroitement vestits», diu una vella crònica francesa. De vegades el portaven sense la cota per comoditat o per no tenir temps de posar-se-la; com en aquesta escena així pot interpretar-se.

Viollet-le-Duc presenta alguns exemplars consemblants, un del segle XII i dos del XIV. Louandre altre del XII, d'un manuscrit francès, i a la Bíblia de Farfa, del X, estudiada per En Pijoan, s'hi veuen alguns guerrers amb mànigues de dit gambesó ratllat. També descobreixen tal camisol interior dues figures de la primera plana del llibre del *Joc de Taules* que féu escriure Alfons el Sabi a la primera meitat del segle XIII.

Aquests soldats porten les mitges fins a mitja cuixa, des d'on s'unien a les bragues amb cordons, segons costum del segle XIII, i dos d'ells calcen esperons amb punxes de llança, forma que comença en temps de Carlesmany i s'acaba al segle XIII, en què apareixen les estrelles. El sabre que va a desenvainar el personatge del primer terme, com també el que empunyen els altres dos del segon episodi, és la llarga daga sense punta, arma de tall i amb vaina de pell o seda i guarda llisa horitzontal, usada des del segle VIII al XIII.

Les cares dels dos que assenyalen al sant es semblen als apedregadors de Sant Esteve, de les pintures de Santa Maria de Bohí del segle XII (fig. II).

En el segon episodi hi veiem l'escena de la decapitació del sant, tal com havem vist que la descriuen els cronistes. Hi ha aquí quatre figures: la primera, és un soldat que enlaira la daga, vestit amb el susdit camisol i faldó amb tires fins als peus, exageració de les que penjaven de les cotes romanes amb escames, tal com es veuen a la Bíblia de Carles Calv, de l'any 875, de la Biblioteca Nacional de París, i en les pintures de Sant Miquel de Fonollar del XII; sabre i esperons com els de l'anterior assumpte i cames vermelles lligades

com les dels nostres excursionistes. Viollet ofereix un tipus d'aquest lligament, del segle x, i Piton altre de la Santa Capella, del XIII.

L'arquebisbe va sense pali, amb túnica rogenca geminada d'estrelles, alba i casulla punxaguda de color verd clar, i li cauen el bàcul i la mitra amb els cops mortals que li infligeixen. Emperò aquí el bàcul se'ns presenta amb rinxols, ja de gust gòtic.

Els bàculs del segle XII, i fins a mitjans del segle XIII, són com els de la primera escena d'aquestes pintures; cal fixar-se només amb els segells del temps de Jaume I publicats per l'amic Segarra en el volum I de treballs presentats al Congrés històric de la Corona d'Aragó: tots presenten el bàcul llis, excepte el del bisbe d'Osca, del 1283, que és com el de què ara parlo.

Darrera del sant s'hi veu al diaca Eduard, abraçant lo, com volent-lo preservar del perill que l'amenassa; vesteix la mateixa túnica que a la Glòria. Altre soldat porta un vestit en el faldó del qual hi apareixen delineats veros allargats, com se'n veuen a les pintures del segle XII de Sant Martí de Fenollar (fig. 12), interpretació barroera d'un militar a l'antiga; mitges roges i esperons com els dels altres soldats. Aquest té, subjectat amb la mà esquerra, el braç esquerre del sant, amb un groixut cordó en el cap del qual s'hi perfila la testa d'un anyell, la qual cosa fins podria al·ludir al martiri de l'arquebisbe, altre anyell immolat; i empenya amb la mà dreta una daga, que al donar el cop mortal, d'un sol traç gairebé parteix del tot el braç esquerre del diaca, com podien fer-ho tals armes de cavalleria, pròpies del segle XIII, per a ferir d'un sol cop el braç i l'espalla. Una estàtua tombal de Toulouse, de dita època, en mostra una per l'istil. El sabre, que era recte, com s'observa per la forma de la vaina, es doblega per la força del cop, circumstància que es menciona entre altres historiadors del sant, en una carta del cardinal Albert i del llegat Teodwin al rei Enric d'Anglaterra, *Et cum gladiatores hinc inde percuterent et reppererent mortem viri accelerantes super testam capitis unius gladiatorem gladius frangitur.*

De l'escapçament de la part superior de la testa del sant en parlen diversos textos, i en la nostra pintura està ben figurat, dintintant-s'hi perfectament la manca del casc, el qual resta dins de la mitra, del buit de la qual en pengen els cabells.

La tercera escena comprèn dos assumptes, el de l'enterrament del sant i el de la seva ascensió al Paradís. En el primer, hi ha dos personatges que poden molt bé representar, el barbut al seu capellà, Joan de Salisbury, que li féu molta companyia durant son bandejament, i l'imberbe a son fidel diaca Eduard Grim, ambdós cronistes

seus. Tots dos vesteixen túnica roja i mantell groc, i estan en l'actitud de sebollir el cos amortallat del sant en un sumptuós sarcòfag. La mortalla és blanca i lleugerament colorida, acusant clarament ambdós peus del difunt : vendatge blanc, que està d'acord amb la tradició cristiana, puix diu en Martigny que els cristians enterrats a les catacombres romanes, es trobaven embolicats amb benes de lli blanc. Ja va dir Prudenci en son himne en honor dels difunts :

*Candore nitentia claro
Practendere lintea mos est.*

A la Bíblia de Roda del segle x s'hi veu així mateix amortallat a Moisès (fig. 13). Un exemplar encara més semblant al nostre fou pintat en una icona de l'escola de Novgorod, representant l'enterrament del Crist; i si bé és obra del segle xv, cal tenir en compte que l'art religiós rus ha estat sempre, i encara avui, influenciat pel bizantí. D'aquesta mena d'envoltures se'n veuen en gran en naixements de tots els temps, fins més enllà del Renaixement.

Digne d'especial estudi és el sarcòfag en què s'hi deposità al sant. És veritablement original. En sos arquets, en el fons dels quals hi hem de reconèixer creus convencionals a l'objecte d'enriquir llurs buits, hi hem de veure una derivació de les que apareixen en alguns sarcòfags bizantins de Ràvena, a dins dels quals arquets s'hi manifesten creus disposades com en el pintat sarcòfag de Terrassa. Em refereixo a un dels del Mausoleu de Gala Plàcidia, del segle vi, i a altres dos de Sant Apollinare in Classe, del segle vi, els quals són de pedra, com ho fou el de Sant Tomàs, segons es llegeix en el vol. CXC de la *Patrologiae* d'En Migne, col. 1286 : «*Et propter metum in ecclesiae crypta illud quasi abscondentes posuerunt corpus Thomea in hoc monumento novo. quod erat excisum de petra anno ab incarnatione Domini 1171 vitae vero ipsius anno circiter quinquagesimo tertio.*»

Alguns altres sarcòfags, no tan antics com els tres ans citats, recorden el pintat a Terrassa; aquests, són : el de l'esmentat bisbe d'Angers, Eulger o Ulger, del segle xii; el del cos de Sant Ciril, del segle xi, d'un fresc de Sant Climent, de Roma; i dos més del segle xii, publicats per En Bertaux, o sigui una tomba de la iglésia de Chamalières, i una altra figurada en una escultura del claustre de Sant Feliu de Girona. També està amb ell emparentat un llit del Nen Jesús, figurat en una vidriera de la catedral de Chartres del segle xii.

Les columnes que sostenen el sarcòfag de què es tracta, són

evidentment bizantines : sa filiació pot cercar-se a Sant Vital de Ràvena, segle VI, per exemple. A la Biblioteca Ambrosiana de Milà hi ha un Evangeliari que mostra en algun de sos dibuixos, barres de cadires molt semblants a la forma de tals sustentacles.

El segon assumpte d'aquest tercer compartiment de les pintures de Terrassa, o sigui l'ascensió del sant cap al Cel conduït per dos àngels, és molt repetit dins l'art cristià, des dels temps primitius. L'ànima del benaurat, idealitzada mitjançant la disminució de sa còrpora, la nuesa, la juvenesa i l'actitud beatífica, és pujada al Paradís per dos serafins, els quals sostenen el bust de son cos amb els dos extrems d'un llenç blanc. Un text de la *Història de les Comunitats religioses fundades per Sant Pacomi*, segle IV, diu que al morir bé un home, uns àngels s'hi acosten, «un dels àngels pren les dues extremitats posteriors d'aquest llençol altre agafa el dos extrems anteriors». Dins d'Espanya, i des dels últims del segle VII als del XIV, estigué molt en ús aquesta manera de figurar el traspàs de l'ànima : així ho diu En Cardenera; i per a comprovar-ho, reproduïx en sa *Iconografia espanyola* dos sepulcres, el de les filles de Ramir I d'Aragó, del monestir de Santa Cruz de los Sorores, prop de Jaca, de les darrerries del segle XI o principis del XII, i el de D.^{na} Lionor d'Anglaterra, muller d'Anfós VIII, del monestir de las Huelgas, del segle XII. També ofereixen dues formes d'aquest tipus iconogràfic, dos antependis del Museu de Vich, o sigui el del nombre 3, amb l'animeta de la Verge, i el del nombre 9, aquí publicat, amb la de Sant Martí, ambdós del segle XI. Al Museu Arqueològic Nacional s'hi conserven dos sepulcres de la primera meitat del segle XIV, procedents de València, els quals ostenten tal representació, presentant un d'ells la particularitat d'aparèixer l'animeta com dins d'un sac.

En la nostra pintura apareixen cobertes les tres figuracions de l'animeta del sant i dels dos àngels; la primera, amb un habillament qui presenta el cos ratllat horitzontalment com el camisol dels soldats descrits, i faldó molt arrugat, el conjunt del qual apar, més que altra cosa, una *camisia* o alba de lli, signe de puresa, i dels segons, en l'actitud de tradició bizantina, l'un amb *túnica alba* molt folgada i talar; i l'altre, tenint coberta la cintura, l'espatlla i part posterior dels braços amb plomatge, recordant els serafins coberts amb ses ales sembrades d'ulls, els quals es veuen en certes pintures i escultures de l'Edat mitjana; com per exemple, en la pintura mural de Santa Maria d'Aneo, del segle XI, i en una escultura del XIII que donà a conèixer Oudin en son *Manuel d'Archéologie*, el tipus iconogràfic del qual simbolitza la vivor dels esperits celestials.

Al dessota dels tres descrits episodis del sant, hi corre una orla vermella, amb una inscripció llatina en caràcters monacals blancs molt semblants a la tan coneguda del segle XIII de l'escultor Cadell, dins del claustre de Sant Cugat del Vallès. De tal inscripció no se'n pot pas treure l'entrellat definitiu, degut a son mal estat. Amb tot, entre alguns mots s'hi llegeix el nom del sant. Segueixen dues orles, de postes o corbes en S unides, la primera de dibuix seguit i la segona trencat, ambues en groc i negre, i entre elles hi campeja una llacera en zig-zag, amb batiments vermells i grisos com la d'un Evangeliari de Grottaferrata del segle XIII. Després ve una randa blava, amb visos rojos, amb nous caràcters monacals dins els semicírcols; amb quals caràcters, amb tot i estar en bastant mal estat, pot reconstituir-se el nom del sant dins d'aquesta fragmentària inscripció: MORI NON DUBITANT VIVIT CUM... (THO)MAS QUEM SEMPER AMAVIT.

Tal pintura mural s'acaba amb la simulació de l'acostumat cortinatge, de tradició clàssica, que arriba fins al paviment; figurant-s'hi en ella l'or pàl·lid amb discos vermells i acusació d'enreixats i plecs amb delineaments en negre. Dites *cortinae*, per a empariar els baixos de les parets de les iglésies, fossin de seda o de lli, estigueren molt en ús en l'època bizantina (vegi-se'n una de molt semblant a la nostra pintura mural de Santa Maria de Tahull, del segle XII, publicada per l'Institut d'Estudis Catalans) i en la gòtica, s'estengué a la casa, des del teixit més sumptuós de Ras (Arràs), Tournay o Bruges, a l'estora de palla, com es troba sovint en els inventaris dels segles XIV, XV i XVI.

Heus-aquí explicades detalladament les notabilíssimes pintures murals trobades recentment dins el temple, en el sol de la qual hi hagué la seu de l'Egara.

Tenint ara en compte alguns de llurs detalls, com el ja anotat del segon bàcul, el tipus de la lletreria, la forma punxaguda del calçat, etc., així com la vivacitat de les figures, l'afany de donar-les hi l'expressió adequada a les mogudes escenes de la part central de tals pintures, tot més propi d'un goticisme embrionari que no pas d'un pur romà-bizantí, m'he cregut en el cas de fixar-les dins de l'època de transició a Catalunya del romànic al gòtic, o sigui d'entre les darrerries del segle XII als començos del XIII. Exàmens detinguts fets de les susdites pintures en diverses visites, i elements de comparació aportats a l'estudi de les mateixes, m'han afermat en aquesta opinió, sotsmesa, com totes, al control dels més autoritzats.

Per a formar un judici serè de l'antiguitat d'una obra d'art de

casa nostra, s'ha de tenir sempre en compte lo endarrerits en què visquérem, respecte al moviment artístic de l'Europa culta; la qual cosa es comprova de sobres al comparar unes i altres obres d'art dins les mateixes èpoques i gèneres consemblants.

És verament inquietant el fet de l'assumepte de semblant manifestació artística dins d'una modesta iglésia d'un poblet de la nostra terra, al cap de pocs anys relativament de l'assassinat d'un sant anglès, el qual, com consta en el citat volum de la *Patrologiae* d'En Migne (pàg. XIX), al 1170, *hora quarta IV Kal. Januariis trucidatur*, i canonitzat per Alexandre III als 4 dels idus de març de 1173, segons breu papal que publicà En Ll. Surio (*De probatis sanctorum vitis*, XI, 355).

La ressonància de l'horrorós crim, més sorollós a l'ensems per la intervenció reial; la propagació de molts miracles atribuïts al sant, en personatges reials i en tota mena de gents; sa canonització inaudita, car fou als tres anys de sa mort, promoguda per la fama de ses curacions i a instància de grans personalitats; tot això ja explica quelcom aquest fet de l'especial argument de tals pintures, a l'exmonestir agustinà de Santa Maria de Terrassa, en uns temps en què després de l'extensíssim culte a Santa Maria, dins la nostra rutinària terra, tot el restant estava dedicat a un nombre relativament reduït de sants.

Emperò, encara explica més l'existència d'aquestes pintures dedicades al bisbe anglès Tomàs Becket, al poble de Sant Pere de Terrassa, la circumstància de què, segons documents del *Libri Antiquitatum* de la nostra Seu, hi hagué damunt de sa porta de ponent, o Galilea, un altar a honor de Sant Tomàs de Cantòrbery, als 29 de desembre del 1186, dia de la mort i commemoració del sant, i als setze anys de son assassinat i tretze de sa canonització, i al qual altar, consagrat aquell dia per Bernat de Berga, bisbe de Barcelona, el canonge Pere de Ripollet va dotar a la mateixa data, d'un benifet que Climent III confirmà el 23 de maig de 1188, obtenint seguidament diverses concessions de béns en els anys 1189, 1190, 1191, 1192 i 1195.

No deixa, per ço, d'ésser una cosa ben original la constatació d'aquesta devoció aquí al susdit sant. Seria curiós el poder seguir-li el rastre i arribar al coneixement del per què i de per qui s'introduí tan ràpidament a la nostra encontrada catalana : car digui's el que's vulla per a restar importància a la nostra pintura mural a honor de dit sant, no és pas vulgar aquest assumepte dins les arts cristianes antigues, la prova és, per exemple, que dels 3,596 dibuixos d'altres

tantes obres d'art del 1280 al 1580 que ha publicat com existents en Salomó Reinach, no n'hi ha ni una referent a Sant Tomàs de Cantòrbery; i de mi haig de dir que no he vist, amb lo molt que he regirat, cap reproducció d'obra d'art cristiana dels segles XII o XIII, ni d'aquí ni de fora d'aquí, pertocant la mort d'aquest sant. No dubto que referent a tals episodis de dit sant, a Anglaterra n'hi haurà moltes i altres fora d'ella, emperò no és això ço que interessa, sinó el fet d'aparèixer dues figuracions una a Barcelona desapareguda, i l'altra ressuscitada i a poca distància del lloc d'aquella i dins del mateix bisbat.

J. SOLER I PALET

Concursos d'Esports d'hivern Camprodon-Ribes

NOMBROSA i selecta concurrència omplenava el local del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, la vetlla del dia 15 del mes de març amb motiu de celebrar-s'hi el repartiment de premis als guanyadors dels Concursos d'Esports de Neu que, organitzats per la Secció d'Esports de Muntanya, havien tingut lloc a Camprodon i Ribes. Pot dir-se que tots els qui havien assistit a dits concursos hi eren reunits; per a recollir llurs premis els uns, i per a festejar i ovacionar amb llurs aplaudiments als guanyadors, els altres. Obert l'acte pel Sr. Co de Triola, un soci del CENTRE i de la Secció, En Joan Danés, llegí un treball, glosant la festa de la neu, que fou molt aplaudit i que insertem en altre lloc d'aquest BUTLLETÍ.

Seguidament, el secretari de la Secció, D. Eduard Rodó, llegí la següent memòria-ressenya dels concursos i festes de Ribes i Camprodon :

«Senyores i senyoretas, senyors:

Continuant la tasca fa deu anys començada, la Secció d'Esports de Muntanya ha organitzat enguany els Concursos d'Esports de Neu celebrats recentment amb èxit ben afalagador en les pirenenques viles de Camprodon i Ribes, i complement d'aquests concursos és la festa que avui ens aplega en aquest antic local, casa pairal de l'excursionisme català, per a entregar als guanyadors els premis que en noble lluita han conquerit.

Tots sabeu el fi que persegueix la Secció amb aquests concursos; quins són els seus resultats en són una prova palesa el nombre crescut de deportistes que hi assisteixen i la memòria que sobre els esports de neu a Ribes ens envia el bon amic de la Secció, l'entusiasta Mn. Josep M. Pairó, un dels que més ha treballat perquè tinguessin bona florida els plançons plantats per la Secció d'Esports de Muntanya del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i que abusant de la vostra paciència vaig a llegir.

Diu així Mn. Pairó:

«Breu memòria del desenrotllament de l'esport de neu i aventatges per ell aconseguits en la Vall i comarca de Ribes.

»Era a mitjans de gener del 1910 la primera vegada que els ribetans contemplaren tan platxeriós esport. Diversos socis de la Secció d'Esports de Muntanya del C. E. DE C. estaven entrenant-se en l'altra part del pont del riu Fresser, on hi ha sempre bones pistes.

»La mainada, així que s'en donà compte, cap allí corregué, i embadalida se'ls contemplava. Els susdits senyors els hi deixaren una luge, i després d'uns capgirells i tombarelles sense conseqüències, aconseguiren els petits nois dominar d'alguna manera aquell estri que no sabien encara com s'anomenava. Però ço que més els interessava era allò tan llarg, que tampoc sabien com se'n deia; i quan els digueren que unes dolles de bóta també anaven bé per a patinar, més d'una bóta es vegé esmenussada i desfeta, de tal manera, que dintre pocs dies la major part tenia ja tan rudimentaris i senzills skis, prenguent part l'any següent, amb aquests estris, en les curses que per ells es feren a Mascunill.

»A l'arribar l'any 1912, ja n'hi havien alguns de cases acomodades que posseïen skis, amb deguda forma, i gran nombre d'ells pujà al Taga per veure el concurs de salts, entretenint-se després amb els seus skis, i algun ja ho feia tan bé, que interessava a molts dels *amateurs* de l'esport de neu.

»Una digressió. A l'arribar aquí, el que subscriu aquestes ratlles no sap abstenir-se de fer el següent comentari. ¿Com fou possible que pugés al Taga tanta gent, sols per a veure el concurs de salts de ski? S'ha de tenir en compte que n'hi havien molts d'aquells tan encusonits que sols de mirar la neu per darrera els vidres ja els hi espategaven les dents, i se'ls hi posava la pell de gallina al pensar amb el fred que devia fer al defora. I, doncs, aquell dia n'hi havia molts, i com per miracle, ni sentien fred, ni s'havien adonat que per anar al Taga tenien d'anar amunt. Sols per haver-los-hi tret el

fred i aplanat els camins mereixeu els benemèrits socis del CENTRE un deute d'agraïment i la més completa enhorabona.

»En l'any 1913 eren tants els que corrien amb ski, que cinquanta dos prengueren part en les curses que la Secció d'Esports de Neu organitzà per a ells en la pista de la Falgosa, acompanyats tots per llurs famílies; la neu, fred i mal camí ja no feien por a ningú, tothom tenia bon calçat i les corresponents bandes, l'afició i entusiasme anava augmentant. Fins a l'Orient repercutiren les conseqüències d'aquelles curses, ja que els reis que d'allà vénen pel 6 de gener, tingueren que proveir-se de skis, luges, bufandes, bandes, etc., etc., per fer contents a la mainada de Ribes.

»Per raons meteorològiques no es feren concursos de neu en l'any 1914, però com la llevor estava ben arrelada i crescuda, encara no hi havien dos dits de neu que ja es veia una multitud de nois i noies divertint-se amb gran dalera amb els skis i luges. Els forasters que treballaven en les obres del tren, de primer s'ho miraven amb indiferència, després s'hi engrescaren també i demanaven luges *para quitarse el frío*.

»Fou gran l'encert de la Junta d'esports el donar com a premi aquells parells de skis, que en els concursos de l'any 1915 ja en repartí dotze parells, car així molts dels que no podien esperarçar mai que els seus pares els n'hi compressin uns, ara ja estan contents, veient-se en possessió d'un parell i guanyats amb la seva traça i habilitat. D'aquesta data ençà, com han pogut observar tots els que han assistit en els concursos anuals, han progressat tant els petits skiers, que són molts els que corren amb gran destresa; i aquest mateix any, un que va començar amb els skis regalats pel CENTRE ha obtingut un dels primers llocs.

»Una gran nevada ara ja no ens incomunicaria com pel 1907, perquè ja hi haurien voluntaris que amb els seus skis anirien on convingués. Per dues vegades un celador de telègrafs ha arribat fins a la collada de Tosses aquest any, havent-hi un espessor de neu de més de sis pams, gràcies als skis del seu noi, que actualment es troba a Barcelona. Si aquest, que és un home d'uns quaranta cinc anys, ha aconseguit això, què no faran aquests joves que hauran crescut sobre els skis, quan també siguin celadors, peons, guàrdies, etcètera? Aniran allà on voldran.

»El govern hauria de premiar a En Valentí Casals, que per dues voltes ha restablert la comunicació interrompuda, gràcies al seu esforç i valentia, i també hauria de protegir i emparar aquest esport que porta i portarà tants aventatges en casos de gran conveniència i necessitat, en anys de grans nevades.

PISTES DE LA FALGOSA

pp. 58-66

PREPARANT-SE PER A LA SORTIDA DE LA CURSA DE FONS

Clixés Riba

pp. 58-66

ASPECTE DE LA PISTA DE FONS

Clivé Moretó

pp. 58-66

A. HERZOG, GUANYADOR DE LA CURSA DE FONS

Clivé Riba

pp. 58-66

CAMPRODON : CAMÍ DE LES PISTES

pp. 58-66

VOLTANTS DE CAMPRODON

Clixés Torent

pp. 58-66

«No els deixem decaure per la nostra culpa! Visquen els esports de muntanya!»

En la memòria de tots és encara el record dels diferents actes esportius i festes que han tingut lloc durant els passats concursos. Tan a Camprodon com a Ribes l'entusiasme hi era ben gran, manifestant-se una vegada més la simpatia amb què era vista la tornada dels excursionistes, que foren esplèndidament obsequiats amb un vi d'honor per l'Ajuntament de les respectives poblacions, en el qual els Srs. Alcaldes d'ambdues xamoses viles pronunciaren xarдорoses frases de ver afecte envers el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, de la Secció d'Esports de Muntanya i excursionistes acollits per uns dies a l'amable hospitalitat d'aquells veïns. Aquests parlaments foren contestats pel representant de la Junta directiva del CENTRE, pel nostre vice-president Sr. Co de Triola i pel senyor Dorph en representació de la colònia estrangera, els quals fent-se ressò dels sentiments del nostre benvolgut CENTRE, de la Secció d'Esports de Muntanya i de tots els assistents, el remerciar l'obsequi tingueren paraules d'agraïment per les atencions prodigades als excursionistes. També s'organitzaren, pel casino de Camprodon i Societat Ribes Esport de la vila de Ribes, lluïts balls, que resultaren molt animats.

A Camprodon, en pistes situades vora la població, es realitzaren, els dies 20 i 21 de gener, les diferents proves anunciades en el programa, assistint-hi nombrosa concurrència i prenent-hi part nombrosos concursants, entre ells distingides senyoretetes. Els resultats són els que segueixen:

Copa Bertrand : Skis, mig fons

4,000 metres

Premis		Temps total
1. ^r	August Herzog	22' 36''
2. ⁿ	Ricard Dorph	24' 39''
3. ^r	Pere Nossen	27' 21'' $\frac{3}{5}$
4. ^t	Lluís Estasen	28' 9'' $\frac{4}{5}$
5. ^è	Antoni Barrie	30' 0'' $\frac{3}{5}$
6. ^è	J. I. Bang	33' 30''
7. ^è	S. Codina	35' 5'' $\frac{1}{5}$
8. ^è	J. Cullaré	41' 39'' $\frac{3}{5}$
9. ^è	Rafel Massó	42' 31'' $\frac{3}{5}$
10. ^è	J. M. Soler Coll	42' 34''

11. ^d	Joan Rosich	45' 10''
12. ^d	Joan Massó	48' 48''
13. ^d	J. Alcoverro	50' 22''

Copa Camprodon : Skis, velocitat (senyores)

1,500 metres

1. ^r	Eva Illing	5' 36'' $\frac{2}{5}$
2. ⁿ	Teresa Bartomeu	6' 37''
3. ^r	Hedoig Johansson	9' 37''

Copa Frexanet : Skis, velocitat

1,500 metres

1. ^r	Miquel Vila	4' 23'' $\frac{2}{5}$
2. ⁿ	Esteve Peñaranda	6' 40'' $\frac{1}{5}$
3. ^r	Valentí Planesel	7' 1'' $\frac{3}{5}$

Skis, parelles mixtes

400 metres

1. ^r	{ Teresa Bartomeu-Ricard Dorph.	0' 35'' $\frac{1}{5}$
	{ Eva Illing-J. Kjorsvik	0' 35'' $\frac{1}{5}$
2. ⁿ	Maria Rosich-Pere Nossen.	0' 43'' $\frac{1}{5}$
3. ^r	Llopis de Pedro-A. Barrie	0' 50''
4. ^t	Montserrat Fargas-A. Herzog	0' 54'' $\frac{3}{5}$
5. ^d	Nuria Guarro-S. Codina	1' 5'' $\frac{3}{5}$
6. ^d	Maria Guarro-J. I. Bang.	1' 8'' $\frac{3}{5}$
7. ^d	Pilar Puig-J. Cullaré.	1' 38''
8. ^d	Hedoig Johansson-R. Massó.	1' 58''

Copa Rigat : Luges (senyores)

1. ^r	Eva Illing	0' 59'' $\frac{1}{5}$
2. ⁿ	Maria Rosich	1' 10''
3. ^r	M. de la Riva.	1' 16''
4. ^t	H. Johansson	1' 29'' $\frac{2}{5}$
5. ^d	C. Arrau.	1' 40'' $\frac{1}{5}$
6. ^d	Hanque	1' 41'' $\frac{1}{5}$
7. ^d	Arrau	1' 43'' $\frac{1}{5}$

Copa Carulla : Luges (senyors)

1. ^r	J. Kjorsvik	0' 39'' $\frac{4}{5}$
2. ⁿ	J. Codina	0' 32'' $\frac{2}{5}$

3. ^r	J. Par	0' 40'' ² / ₅
4. ^t	Joan Rosich	0' 45'' ¹ / ₅
5. ^è	A. Herzog	0' 49'' ³ / ₅
6. ^è	D. Pons	0' 52'' ³ / ₅
7. ^è	J. Alcoverro	0' 56'' ¹ / ₅
8. ^è	L. Estasen	1' 0'' ¹ / ₅
9. ^è	Torrent	1' 8'' ² / ₅
10. ^è	S. Perdigó	1' 12'' ² / ₅
11. ^è	F. Morral	1' 34''
12. ^è	Campmany	1' 34'' ³ / ₅

Gran multitud d'excursionistes fou la que es traslladà a Ribes el dia primer del mes que som per a assistir als concursos anunciats, essent nombrosa la representació de la colònia alemanya i escandinava, com també la de distingits motoristes que aprofitant el bon estat de la carretera feren el viatge en automòbil.

Els dies 2 i 3, en les pistes de la Falgosa, admirablement escol·lides per D. August Herzog, els oferiments del qual foren acceptats per la Secció i a qui felicitem per son bon encert boi testimoniant-li el nostre agraiment per la seva cooperació, favorescuts, demés, per l'esplèndid estat i quantitat de la neu en aquells hermosos paratges, tingueren lloc les proves que estaven anunciades, els resultats de les quals foren els següents:

Copa Ribes : Skis, fons, internacional

<u>Premis</u>		<u>Temps total</u>
1. ^r	August Herzog	0.41' 21'' ² / ₅
2. ⁿ	Lluís Estasen	0.54' 46''
3. ^r	Pere Isern	0.56' 30'' ² / ₅
4. ^t	Santiago Codina	1. 7' 38'' ¹ / ₅
5. ^è	Santiago Perdigó	1.15' 32''

Copa Prats : Skis, fons, nacional

1. ^r	Lluís Estasen	0.24' 24''
2. ⁿ	Pere Isern	0.24' 55''
3. ^r	Antoni Barrie	0.26' 18''
4. ^t	J. M. Soler Coll	0.27' 40''
5. ^è	Santiago Codina	0.28' 49'' ⁴ / ₅
6. ^è	Josep Cullaré	0.31' 25'' ¹ / ₅
7. ^è	Joan Rosich	0.31' 49''
8. ^è	Isidre Puig	0.32' 40'' ¹ / ₅

9. ^à	Santiago Perdigó	0.36'	0''	$\frac{4}{5}$
10. ^à	Ramir Puig	0.37'	53''	
11. ^à	Joaquim Rosich	0.49'		
12. ^à	F. Martí	0.52'	36''	$\frac{1}{5}$
13. ^à	Lluís Coll	0.59'	15''	
14. ^à	Enric Ribera	0.59'	58''	$\frac{1}{5}$
15. ^à	Gimeno	1.10'		

Copa Canaletes : Skis, velocitat (senyors)

1. ^r	B. Bjorgue	27''		
2. ⁿ	R. Dorph	30''		
3. ^r	A. Hoyer	30''	$\frac{1}{5}$	
4. ^t	R. Puig	31''	$\frac{2}{5}$	
5. ^à	A. Herzog	32''		
6. ^à	Maier	32''	$\frac{2}{5}$	
7. ^à	P. Isern	33''	$\frac{4}{5}$	
8. ^à	J. Rosich			
9. ^à	S. Codina			
10. ^à	J. M. Soler Coll			
11. ^à	Ll. Estasen			
12. ^à	J. Cullaré			
13. ^à	I Puig			
14. ^à	A. Barrie			

Copa Ribes Esport : Skis, velocitat (senyores)

1. ^r	Eva Illing	45''	$\frac{1}{5}$	
2. ⁿ	Teresa Bartomeu	48''		
3. ^r	Sra. Bender	53''	$\frac{2}{5}$	

Salts skis, internacional

		<u>Punts</u>
1. ^r	Ricard Dorph	24
2. ⁿ	A. Herzog	23 $\frac{1}{4}$
3. ^r	Bjorgue	18 $\frac{3}{4}$

Salts skis, nacional

1. ^r	F. Armangué	12 $\frac{3}{4}$
2. ⁿ	A. Barrie	11 $\frac{1}{2}$
3. ^r	P. Isern	9 $\frac{1}{4}$
4. ^t	S. Codina	3 $\frac{1}{2}$

Skis, parcelles mixtes

Premis		Temps total
1. ^r	Srta. Bartomeu-Sr. Dorph	26'' ² / ₅
2. ⁿ	» Tayà » Bjorgue	26'' ⁴ / ₅
3. ^r	Sra. Illing » Herzog	33''
4. ^t	Srta. Bender » Estasen	35'' ¹ / ₅
5. ^d	» Muller » Cullaré	36''
6. ^d	» Armangué » Aier	38'' ² / ₅

Copa Gran Poniol : Luges (Campionat català)

1. ^r	Eduard Ráfols	27'' ¹ / ₅
2. ⁿ	Joan Prats	27'' ⁴ / ₅
3. ^r	J. M. Soler Coll	29'' ² / ₅
4. ^t	Santiago Perdigó	30'' ² / ₅
5. ^d	A. Herzog	31''
6. ^d	S. Codina	33''
7. ^d	Joan Rosich	34''
8. ^d	Isidre Puig	35''
9. ^d	Eduard Rodó	35'' ² / ₅
10. ^d	Joaquim Rosich	35'' ³ / ₅
11. ^d	J. M. Co	37''
12. ^d	Ll. Estasen	45'' ⁴ / ₅
13. ^d	{ P. Isern } { Hugo Huber }	{ 50''
15. ^d	{ Joan Massó } { Enric Ribera }	{ 54''
17. ^d	Josep Danés	56''
18. ^d	J. M. Casades	56'' ⁴ / ₅
19. ^d	Josep Pauss	57''

La Secció d'Esports de Muntanya, satisfeta del sorollós èxit assolit enguany en els concursos que ressenyem, fa des d'aquest lloc públic homenatge d'agraïment a tots els que han contribuït en els mateixos, especialment als Ajuntaments de Ribes i Camprodon, per les facilitats donades i per llurs obsequis; als donadors de premis; famílies Carulla i Arrau, els quals tant han contribuït a què arrellessin els esports de neu a Camprodon; a tots els qui han ajudat als organitzadors en llurs tasques; als qui han exercit càrrecs de cronometradors, controls, a la premsa diària i deportiva, etc., i especialment a aquell bonic estol d'hermoses senyores i senyoretes que, deixant la gran ciutat, on es celebren en aquest temps nombroses festes, de les que en són les reines, acudien a aquesta festa de sol

i de neu a assadollar-se de salut i d'alegria, engarlandant de flors ciutadanes aquelles formoses valls, l'august silenci de les quals, dies abans sols torbat pel rítmic sonar dels esquellerons d'un ramat, rompien amb llurs argentines veus i l'esclat de llurs alegres rialles.

Tal com ha treballat fins ara, treballarà la Secció, esperonada per l'èxit, perquè no decaigui l'afició als esports de neu i siguin cada dia més nombrosos els resultats pràctics que s'obtinguin en benefici del bé de la pàtria.»

Acte seguit, en mig de sorollosos picaments de mans, anaren desfilant per davant la taula presidencial, les dames, senyoretetes i senyors que havien resultat guanyadors de les diferents proves que constituïen el programa d'enguany, rebent de mans del senyor president les copes, medalles i diversos objectes d'art que constituïen els premis. Acabà la festa projectant-se nombrosos clixés, record dels passats concursos.

El següent diumenge, dia 17, tingué lloc, a l'Hotel Buenos Aires de Vallvidrera, un àpat en honor dels vencedors d'aquestes festes de neu i en celebració de l'èxit assolit, reinant durant el mateix la més franca germanor i alegria, de les que en breus parlaments se'n feren ressò el president de la Secció i el Sr. Dorph en representació de la colònia estrangera allí present.

E. R. I F.

La nostra Festa major*

No puc pas invocar cap mèrit per a dirigir-vos, abans de la repartició dels premis, una breu salutació en nom de tots aquells qui, malgrat ésser solament soldats a seques, ens apar com una cosa nostra l'actuació que els nostres capdavanters excursionistes porten a cap amb una constància i una fe imponderables.

I siguin per ells aquestes ratlles, jo els hi prec així ho acceptin, com un premi a llurs desvetllaments; accepteu-les, també, vosaltres,

* Treball llegit en la sessió del 15 de març, amb motiu del repartiment de premis dels concursos de neu d'enguany.

guanyadors de premi, com un homenatge a la vostra ardidesa, i prenguin-les els altres companys i amics aquí presents, com un remerciament a llur cooperació, cooperació sempre necessària, perquè sense un ambient favorable res pot fer-se de profit a la vida, com no germina un gra de sembra caigut en el pedregar.

I veus-aquí, perquè, mercès a un fort ambient, noble i desinteressat, el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA ha pogut fer grans coses, i la nostra Secció d'Esports de Muntanya ha pogut incorporar a la vida cultural, jamai interrompuda de la nostra Societat, l'educació física que fa forts els pobles, segons dèiem aquí mateix en una festa semblant a la d'avui; aconseguint així que el nostre CENTRE actués d'una faisó completa, integral, dins la seva esfera d'acció, en el resorgiment i renovació de la nostra pàtria.

La Secció d'Esports va formar-la, i sinó, qui l'hauria format?, l'element jove del CENTRE, tot robustesa, tot alegria i bon humor, que fins llavors no havia escatimat, com no escatima tampoc ara, la llur contribució a l'element intel·lectual en l'obra constant d'enaltiment de la nostra Catalunya, així en la formació de Guies, com en la descripció de monuments, tant en la recerca de fòssils, en les excursions científiques, com en la de cançons i llegendes en les folklòriques.

I, no obstant, els joves es vegeren a voltes represos per llur gatzara, que no s'avenia pas — se'ls deia — amb la gravetat dels fins perseguits a tothora pel CENTRE EXCURSIONISTA. No es quedaven mancos en la contestació; prou deien que l'alegria no està ni ha estat mai renyida amb el treball. Però no hi havia més, triomfava el seny i la serietat, seguint la tradició gloriosa, iniciada pels primers excursionistes, i necessària, demés, en temps que el nostre poble tenia del tot apagada la flama de l'amor patriòtic, més clar, en temps que el nostre poble ni sabia que tenia pàtria.

Per ço costà Déu i ajuda l'infantar la Secció d'Esports. Els vells intel·lectuals, pensant que l'esport no casava amb l'excursionisme, temeren que l'esport tiraria a terra la grandiosa obra que l'Excursionisme tan bellament havia edificat. I no es rendiren a l'evidència fins que una sèrie gloriosa de triomfs, a quin més esclatant, donà la raó a l'element jove, cada dia més animós, més treballador i més incansable, i, sobretot, més sortós en l'organització dels concursos, que no sols aconseguien, segons suara apuntàvem, l'actuació integral del CENTRE, sinó que també aconseguien una satisfacció fisiològica que l'Excursionisme fins llavors n'havia prescindit, com si en pogués prescindir.

En la vida del treball, dels set dies de la setmana se'n descansa un; en la vida religiosa es tenen diàriament hores d'esplai en solució forçosa de continuïtat; l'home més genial, com més genial és, més infant es torna en ses hores de repòs i diversió, segons poguérem un dia notar amb l'amic i company En Vidal i Riba, veient convertit infant a un gran patrici català a mils voltes aclamat pel nostre públic; tothom té, tothom ha de tenir ses hores vagaroses, oasi de sa vida quotidiana. I, no obstant, no les tenia ni les volia tenir el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA en empeny pas gens censurable, però impossible, com superior que és a tota humana força. El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA no tenia com tenen tots els nostres pobles, la seva festa major. I la seva festa major li ha portada la Secció d'Esports, i no una festa sola, sinó dues, la xica i la gran, i encara aquesta, de dos anys ençà, amb tornaboda i tot.

La festa major xica és la que es celebra en els concursos de marxa atlètica, quan es rendeix culte a la força i a la resistència física, quan els deportistes res els importa la bellesa dels paratges, ni els absis d'una ermita, ni les cançons del pastor, ni la constitució de la terra que trepitgen; però que corren i corren adelerats per assolir un triomf de velocitat, perseguint no tant el premi promès, com sa satisfacció personal, amanyagada dolçament pels aplaudiments de les gentades que acudeixen a presenciar la cursa, àvides de conèixer i aclamar als triomfadors; i no com una reminiscència dels temps passats, sinó com digna successió d'aquelles gentades gregues i romanes que contemplaven i aplaudien els atletes d'aquell temps, i era quan llur pàtria ocupava el primer lloc del món.

Però aquelles gentades anaven als llocs expressament habilitats per als concursos atlètics, com la nostra gent d'avui va als camps de foot-ball; i en canvi els camps de la nostra Secció són les muntanyes assolellades i ben airejades i d'ordinari desertes i silencioses i en nostre dia animades i rialleres; que així les fan tornar els propis concursants, la gran munió de controls i compromissaris que pel bon ordre s'han de mobilitzar, i, sobretot, les gents que esperen als nostres equipiers, aquí en animades rodones sota el bosc ombriu, allà sentats en fila assobre una margenera, despatxant un sucós esmorzar, i arreu rient i comentant altament els incidents de la cursa, la velocitat dels que la corren i el desensopiment i gatzara que als espectadors produeix. Es per ço que un dia als nostres concursants atlètics els batejàvem aquí mateix amb el nom d'*Aplec de l'alegria*, digna festa major xica que serveix de pròleg a la nostra gran festa major.

La nostra festa major són els esports de neu. Els pobles on es celebren s'endiumengen i engalanen com en llurs grans diades de repòs i divertiment; les gents que s'hi congreguen hi acudeixen en esplai infantil, i quan els deportistes llisquen i rodolen per la neu i cauen boi fent ridícules tombarelles, no es recorden pas, no, de fixar la topografia de la comarca, averiguant la toponímia i desentrenyant per ella un fet històric, sinó que es diverteixen solament, però tot educant-se físicament, tot vigoritzant el cos en ardidada lluita contra el fred tan terrible pels porucs, tan benefactor pels valents que el desafien i que un cop vençut el tracten com llur millor amic.

Però, demés, en l'espectacle l'observador hi veu quelcom més falaguer encara, i patriòticament més aconhortador. Veu entre els deportistes a un brillantíssim estol de dames i donzelles, habillades amb gorra i jersei, la blancura dels quals competeix amb la de la pròpia neu que elles tot jugant acaronen i a cops a son pesar besen. Allà, el poeta més romàntic no sabrà pas mai dir que el sol pren la llum dels ulls de sa dama, la dama dels cabells d'or i llavis de coral i dents de vori, no; allà, el poeta més romàntic no podrà cantar més que la dona forta, la dona vigorosa, la dona formosa sense afectació, la dona honesta sense porugueria, la dona catalana d'avui que s'enrobusteix i s'habilita perquè demà, quan sigui mare de robustos fills, els pugui ofrenar a la pàtria, i siguin ells els que aconseguen la total resurrecció del nostre poble, i torni aquest a ésser respectable i respectat com correspon a sa història i a ses tradicions.

I a l'ensem, quin espectacle més esperançador és veure la mainadeta indígena entrenar-se en el maneig dels aparells, si necessaris per a l'esport, més necessaris en la vida quotidiana, quan la neu comunica les més llunyanes cases de pagès. Tots sabeu que tal mainada celebra també concursos locals, i que enguany, per causes no imputables a la Secció, no es celebraran fins d'aquí uns dies. Doncs bé; cal que es sàpiga : unes raquetes donades per la Secció en premi d'un de tals concursos, han servit de fa poc per a portar el Viàtic a un malalt d'una casa del tot incomunicada per la neu. Quan la darrera nevada interceptà el pas de la collada de Toses, solament pogué passar-la el pare d'un d'aquests nois, posant-se els skis guanyats per son fill. Hi ha un altre pare de família, pobre, no sé si fins de solemnitat, que ni per cinc duros es vendria els skis també guanyats per son fill. I no cal més que fixar-se que en els concursos d'enguany, un fill de Ribes, ensenyat pel nostre actual president de la Secció, nostre dilecte amic l'Albert Santamaria, ha guanyat el segon premi de la cursa nacional de fons.

Què vol dir tot ço, sinó que aquestes mainades d'avui, els homes de demà, a part de les accions filantròpiques que podran dur a terme al servei dels incomunicats en la comarca, seran els vers guies de què es servirà l'excursionisme, si sembla massa dir que podran ésser guies de l'exèrcit o formar-ne part en un cos semblant al dels alpins?

I si repetim una volta més que la nostra Secció, ajudada eficaçment per la Secció de Fotografia, fa conèixer les nostres belles naturals, les que bé poden competir, malgrat sa rusticitat, amb les més celebrades de l'estranger, i que contribueix en gran manera a desvanèixer els prejudicis arrelats en el nostre poble, per aquells que solament és bo lo de fora casa, com si a Catalunya no tinguéssim res que valgués res; haurem de deduir que la nostra Secció realitza quelcom més que una festa major, o almenys, és una festa major única, especial, incomparable.

Perquè en les festes majors ordinàries no es cerca més que el repòs social amb divertiment de l'individu; i en la nostra, demés de ço i per efecte d'aquest repòs i divertiment, s'assolen al propi temps uns ideals més enlairats: l'enrobustiment de l'individu, el millorament de la raça, per tant, i per conseqüència final, l'enaltiment de la pàtria.

¿Quin amulet, doncs, o quina energia o quina secreta taumaturgia té el nostre CENTRE, que fins en les diversions assoleix tan nobles ideals? És que practica l'excursionisme com un sacerdoti, amb consciència i amb perseverància, de tal faisó, que del treball, de la cultura i de l'amor a la terra n'ha fet sa virtut i el costum i l'essència de son propi ésser; i així és lògic que ses accions siguin perfectes, que totes tinguin eficàcia.

Per ço els èxits succeeixen als èxits, i el de la darrera cursa ben bellament es demostra en aquesta sessió tan solemnia, tan concorreguda, tan distingida. La satisfacció que sent la Secció tota ni barroerament sabria jo demostrar-la; però sí gosó declarar que en l'ànim de tots els socis hi ha el fervent desig de perfeccionar l'organització de les nostres manifestacions esportistes, i d'una tal manera, que si no ens manca el vostre càlid concurs arribarà dia que els nostres gaudiran de justa anomenada i anomenada internacional. Serà quan siguin possibles més còmodes comunicacions, quan s'inauguri el carril de Puigcerdà, quan a la collada de Toses poguem edificar-hi un grandiós xalet, quan ja a l'istiu poguem triar i preparar les pistes, sigui en els vessants del Puig Llançada o en els del Puigmal, i quan no tinguem de dependre en absolut, com ara, de la bona

voluntat dels pobles als que hem de recórrer i que a voltes per ses lluites locals malmeten les nostres més preuades iniciatives.

Són açò somnis? No seran somnis si, començant ara els aquí presents, ens animem uns als altres amb tot entusiasme : així vosaltres, els concursants, i nosaltres, els que no podem portar dins la nostra societat més que una vida contemplativa, havem d'encoratjar amb els nostres aplaudiments a la Secció tota, i en particular a sa Junta directiva, que per a la bona organització dels concursos s'entrega en cos i ànima a un treball i afeixugament dignes de tota lloança.

Així la Secció tota ha de demostrar sa gratitud a tots els concursants, tant als no guanyadors de premi com als qui n'han guanyat i són aquí per a recollir-los. Que rebin amb nostres corals felicitacions el prec de convertir-se en adalids de la nostra causa, perquè de sa ferma ajuda la veurem realitzada.

Així, tots plegats, els homes, havem d'endregar un tribut d'admiració a les dames i donzelles que honoraren els nostres concursants, que honoren aquesta sessió i que al mateix temps que volen que la seva formosura s'aparelli amb la fortalesa, també a la nostra causa voldran ajuntar la seva gràcia que s'aparellarà amb son esforç; i amb aquest concurs és segur el triomf.

I ara, tots plegats, rendim vasallatge al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que no omitirà cap mitjà per assolir semblant obra; perquè així com té locals propis per a estudi i xalets propis per la vida excursionista, també voldrà tenir un local apropiat per a celebrar-hi la seva festa major, festa que, com hem dit, reporta només que utilitat a la pàtria. No debades el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA és probablement l'única entitat catalana que sense reclams ni estridències labora per Catalunya d'una faisó més integral i positiva.

JOAN DANÉS I VERNEDAS

L'Oracionaire popular

(Continuació)

ORACIÓ QUE ES DIU A L'ENTRAR AL CEMENTIRI

Déu vos guard, ànimes totes;
dalt del cel ens vegem totes;
ara jo pregaré a Déu per totes;
l'hora de la meva fi
totes pregueu per mi.

AL SORTIR DEL CEMENTIRI

Adeussiau, ànimes totes;
dalt del cel ens vegem totes;
ara jo pregaré a Déu per totes;
l'hora de la meva fi
totes pregueu per mi.

Crònica del Centre

MARÇ DE 1918

SOCIS INGRESSATS DURANT EL PRIMER TRIMESTRE

Carles Feliu i Oller. — Fèlix Capella i López. — Joaquim de Jaumar i de Bofarull. — Baltà i Riba. — Josep de Babot i de Fraise. — Ramon de Capmany. — Domènec Pons i Castany. — Joan Català i Pallejà. — Salvador Castells i Mestres. — Joan Prats i Vidal. — Amadeu Serra i Fargas. — Heribert Meier. — Estanislau Felip i Rosell. — Ciprià M. Sabater i Ventosa. — Anton Sagarra i Sagués. — Joan Sabat i Valverde. — Llorenç Arguimbau. — Joan Kjörsvick. — Xavier Valls Ventosa. — Robert Navarro i Blasco. — Carles Braune. — Rogeli Serra i Curt. — Antoni Blay — Josep M.ª Osés i Ubach. — Lluís Torner i Casas. — Andreas Frederik Höyer. — Anton Armangué. — Eduard Monteys i Serra. — Josep Tarradellas i Joan. — Josep Ferrer i Ferrer. — Manel La Rosa i Ribas. — Vicens Corominas i Mendoza. — Francisco Kafka. — Ernest Cabot i Soler.

CONFERÈNCIES

Els dies 1.er i 8 el Sr. Jascint Aragonès donà dues conferències sobre *Una excursió a través dels Pirineus catalans i aragonesos*.

Els dies 7 i 14 l'arquitecte Sr. Sugrañes parlà de *L'Estàtica en el Temple de la Sagrada Família*. (I. Antecedents : La Basílica; El Temple bizantí; El Temple romànic i La Catedral gòtica. — II. El Temple de la Sagrada Família.)

El dia 12 D. Josep Campderà ressenyà la visita feta l'any passat a la fàbrica de mosaics hidràulics Butsems y C.^a.

El dia 15 el Dr. Josep Salvany i Blanch dissertà sobre les poblacions de Cervera i Guisona.

El dia 22 l'arquitecte Sr. Jeroni Martorell donà una conferència sobre *Viles fortificades de Catalunya*.

I el dia 26 el Sr. Izard ressenyà la visita feta l'any passat a la fàbrica Guarro, de Gelida, i al Museu Santacana de Martorell.

VISITES I EXCURSIONS

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA. — El dia 3 va anar aquesta Secció a Mongat, Sant Cebrià de Tiana, Cartoixa de Montalegre, Sant Fost de Capcentelles i Mollet del Vallès.

El dia 14, a les deu de la nit, tingué lloc l'obertura de l'Exposició de fotografies de Mallorca, degudes al senyor soci d'aquesta Secció D. Joan Nonell, la qual podrà visitar-se fins el dia 7 d'abril propinent.

El dia 17 visitàrem els jardins i casa coneguda per Torre dels Pardals, que D. Joan Roig posseeix en el veí terme d'Horta.

I els dies 31 de març i 1.er d'abril férem una excursió de dos dies a Berga, església de Pedret, monestir de La Portella, santuari de La Quart, Alps i Sant Quirze de Besora.

SECCIÓ D'ARQUITECTURA. — El dia 9 visitàrem la Central de Teléfonos del carrer d'Avinyó.

El dia 31 efectuàrem una excursió a Sant Jeroni de la Murtra.

SECCIÓ D'ENGINYERIA. — El dia 16 visitàrem la fàbrica de la Sociedad Española de Lámparas Z.

Els dies 23, 24 i 25 efectuàrem una excursió a Girona, visitant la central elèctrica del Pasteral, la fàbrica de botons i trenzilles Grober y C.^a, la fàbrica de paper de La Papelera Gerundense i la farinera Ensesa.

I el dia 27 anàrem a visitar l'establiment tipogràfic dels Srs. Henrich i C.^a (Successors de N. Ramfrez i C.^a).

RECTIFICACIÓ. — En la Crònica del mes passat, entre els donatius per a la Biblioteca, consta que el Sr. Salvador Roca donà dos llibres, *Aigües mèdicals...* i *Topografia mèdica...*, essent així que aquesta darrera obra fou regalada pel Dr. D. Joaquim Vilar.

CONVITS. — La Real Academia de Ciencias y Artes ha convidat al CENTRE a la recepció de l'acadèmic Rvnd. P. Eduard Vitoria, S. J. Hi assistí en representació el President de la Secció de Geologia, Rvnd. Mn. Marian Faura.

També el Centre Excursionista Montseny convidà el CENTRE a la segona cursa excursionista que celebrarà el dia 7 del pròxim abril, des de Molins de Rei a Martorell.

MONUMENT RECORDATORI. — S'ha passat a la Secció d'Esports de Muntanya una petició del Real Aéreo Club de Catalunya perquè s'iniciï una subscripció pel monument que es pensa erigir al primer aviador Director de l'Escola Catalana, D. Salvador Hedilla.

VALUOSOS OFERIMENTS. — El Sr. X. Montsalvatge, de Girona, ha contestat a una petició del CENTRE dient que enviarà no solament l'obra *Els Comtes d'Ampuries reivindicats* que se li demana del seu difunt pare, sinó que així també totes les altres a mida que es vagin editant. Se li ha contestat agraint-li tan generosa oferta.

També la revista fotogràfica *Lux* ha ofert la subscripció de la mateixa al CENTRE, gratuïtament. La Directiva ha agrait l'oferta, enviant-li a títol de canvi el nostre BUTLLETÍ.

PER A LA BIBLIOTECA. — S'està procedint a l'enquadernació de les revistes i altres obres que per son nombre enriqueixen la Biblioteca del CENTRE. Així com també la confecció del catàleg de totes les revistes que rep i posseeix, a fi que en puguin tenir coneixement tots els socis, al qual efecte es publicarà en el BUTLLETÍ.

EXPOSICIÓ DE FOTOGRAFIES. — S'ha passat a la Secció de Fotografia unes bases remeses per la societat Peñalara, de Madrid, per a la celebració d'una Exposició de fotografies de Muntanya que pensa celebrar, demanant al mateix temps la cooperació del CENTRE.

FELICITACIÓ. — També la Directiva ha pres l'acord de felicitar al nostre consoci D. Francesc Cambó per haver estat nomenat Ministre de Foment.

DEFUNCIÓ. — Ha mort l'antic i erudit soci del CENTRE D. A. Pons i Masaveu. La Directiva, al saber tan trista nova, envià un ofici de condol a la família, i acordà celebrar en son dia una vetllada necrològica en son record.

OBLIT INVOLUNTARI. — Per un oblit involuntari, i que corregim amb la present nota, havem de fer constar que la fulla mapa que es publicà en el número passat, referent a la cursa Llinàs-Arenys, va ésser facilitada per D. Eduard Brossa, de les fulles quarta i cinquena del mapa de Catalunya, al qual senyor li enviem des d'aquestes planes les més corals mercès.

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aran)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE FEBRER DE 1918

TEMPERATURES A L'OMBRA				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES	
MITGES MENSUALS		MÀXIMA ABSOLUTA en 24 hores	MÍNIMA ABSOLUTA en 24 hores	MITGES MENSUALS A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
8 matí	4 tarda			8 matí	4 tarda
0°5	7°26	17° (dies 10 i 27)	-7° (dia 17)	685.26 mm.	683.87 mm.
Oscil·lació extrema mensual.		MITGES MENSUALS		A 0° I AL NIVELL DE LA MAR	
24°		12°28		768.29 mm. 768.10 mm.	
Variació màxima diurna (dia 27).		-1°06		Màxima (dia 23) 780.9 mm.	
26°				Mínima (dia 28) 757.0 »	
				Oscil·lació extrema 23.9 »	

HUMITAT RELATIVA

PLUVIOMETRIA

MITGES MENSUALS	8 matí	4 tarda	
Termòmetre sec	0°5	7°26	Total d'aigua caiguda en el mes. 17.3 mm.
Termòmetre moll	-0°83	4°83	Dia de major caiguda (dia 26) . . . 16.5 »
Humitat (percentatge).	78.3	65.8	Intensitat per dia de pluja i neu . . 8.65 »
Dies de saturació.	3	—	Total d'espessor de neu en el mes. 0.28 mm
			Dia de major espessor (dia 26) . . . 0.15 »
			Vent dominant en els dies de pluja i nevades. NE i calma.

VENT

DIRECCIÓ	8 matí	4 tarda	VELOCITAT EN 24 HORES
Calma	25	14	Mitja mensual diària 17.807 k.
N.	—	2	Màxima absoluta (dia 2). 87.60 k.
NE	2	10	Recorregut total en el mes. . . . 498.60 k.
S.	—	1	
SW	1	—	
W	—	1	

ESTAT DEL CEL

DIES	8 matí	4 tarda	DIES DE	NÚVOLS		NUVOLOSITAT	
				CLASSE	8 m. 4 t.	MITGES MENSUALS	
Serens	13	15	Pluja 2			8 matí	4 tarda
Nuvolosos.	7	10	Boira 2	Cirrus 5	6		
			Glaçada, 8 m. 9	Nimbus —	4		
			Neu 2	Stratus 3	3		
				Cumulus. —	1	3.75	2.92

Les anotacions diàries han estat preses per l'H.º Pablo i revisades pel DR. FAURA I SANS.

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE MARÇ DE 1918

TEMPERATURES A L'OMBRA				PRESSIONS BAROMÈTRIQÜES	
MITGES MENSUALS		MÀXIMA ABSOLUTA en 24 hores	MÍNIMA ABSOLUTA en 24 hores	MITGES MENSUALS A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
8 mati	4 tarda			8 mati	4 tarda
3°56	7°37	19° (dies 22 i 30)	- 8° (dies 2 i 3)	677.03 mm.	673.3 mm.
Oscil·lació extrema mensual. 27°				A 0° I AL NIVEL·LE DE LA MAR	
Variació màxima diurna (dies 22, 27 i 28) 20°		MITGES MENSUALS		761.59 mm.	759.58 mm.
		12°40	- 0°69	Màxima (dia 21) 773.7 mm.	Mínima (dia 31) 750.6 »
				Oscil·lació extrema 23.1 »	

HUMITAT RELATIVA

PLUVIOMETRÍA

MITGES MENSUALS	8 mati	4 tarda	Total d'aigua caiguda en el mes
Termòmetre sec	3°56	7°30	34.4 mm.
Termòmetre moll	2°80	5°46	Dia de major caiguda (dia 20) 12 »
Humitat (percentatge)	86.8	74.4	Intensitat per dia de pluja i neu 4.91 »
Dies de saturació	6.	—	Total d'espessor de neu en el mes. 0.08 mt.
			Dia de major espessor (dia 1) 0.08 »
			Vent dominant en els dies de pluja i nevades Calma, NW, E

VENT

DIRECCIÓ	8 mati	4 tarda	VELOCITAT EN 24 HORES
Calma	18	13	Mitja mensual diària 15.164 k.
NE.	1	5	Màxima absoluta (dia 31) 38.40 k.
E.	5	5	Recorregut total en el mes 470.10 k.
SE	1	2	
S.	5	2	
SW.	1	—	
NW	—	3	
NNW	—	1	

ESTAT DEL CEL

DIES	8 mati	4 tarda	DIES DE	NÚVOLS		NUVOLOSITAT	
				CLASSE	8 m.	4 t.	MITGES MENSUALS
Serens	11	1	Pluja. 7			8 mati	4 tarda
Nuvolosos	9	12	Boira. 4	Cirrus. 4	4	8.38	8.03
Coberts	11	18	Glaçada, 8 m. 5	Nimbus 2	3		
			Neu 2	Stratus 1	2		
				Cumulus —	5		

Les anotacions diàries han estat preses per l'H.º Pablo i revisades pel DR. FAURA I SANS.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i la Direcció del BUTLLETÍ deixen íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.